

суспільно-географічних знань у міжвоєнний період, праці видатних географів С. Рудницького, А. Синявського, В. Тимошенка, В. Садовського, В. Геріновича, К. Воблого, М. Кордуби, К. Дубняка, О. Степанів, М. Птухи, В. Кубійовича, О. Діброви, Ф. Матвієнка-Гарнаги, М. Волобуєва, М. Шрага та їхній вклад у становлення й розвиток української модерної суспільної географії.

Доповідь про біографічні дані та особливості творчості засновників сучасної суспільної географії С. Л. Рудницького і К. Г. Воблого, їх внесок у становлення й розбудову новітньої української суспільної географії представили Оксана Савка і Назар Жмелюк.

Про роль Українського науково-дослідного інституту географії та картографії у формуванні суспільно-географічних знань, розвиток різних напрямів суспільно-географічних та крає- й країнознавчо-географічних досліджень доповідали Роксолана Кав'як та Іванна Кульченко.

Про життя й діяльність, трагічну долю видатного економіста й економіко-географа Федора Трофимовича Матвієнка-Гарнаги доповіли Анастасія Федючок і Мар'яна Куриляк.

Темою доповіді Мар'яни Панькевич і Катерини Шатайло стала біографія та творча діяльність видатного українського демографа, статистика, теоретика статистики населення, економіста та організатора науки Михайла Васильовича Птухи.

У доповіді Вікторії Сороки та Вікторії Винарчук висвітлено життєвий шлях та основні риси творчості краєзнавця, економіко-географа, методиста й організатора географічної науки Костя Володимировича Дубняка, який загинув у 1948 році на засланні.

У завершальній доповіді Тетяни Літковець і Олени Шпалярчук показано багатогранну творчість двох економіко-географів та економістів – Михайла Симоновича Волобуєва та Миколи Ілліча Шрага, їх вклад у розвиток економіко-географічних досліджень у різних регіонах України, поширення економіко-географічних знань.

В обговоренні доповідей взяли участь декан факультету А. В. Кузишин, викладачі кафедри географії та методики її навчання, магістранти. Виступаючи відмітили високу патріотичну спрямованість проведеного заходу, висловили сподівання, що в такий спосіб студенти факультету змогли досягнути значення праць С. Рудницького та інших провідних національно свідомих географів того часу для розвитку географії в Україні.

«МИКОЛА ІВАНОВИЧ ВАВИЛОВ – АВТОР ВЧЕННЯ ПРО СВІТОВІ ЦЕНТРИ ПОХОДЖЕННЯ КУЛЬТУРНИХ РОСЛИН»

Михайло Потокій

Тернопільський національний педагогічний університет імені В. Гнатюка, кафедра географії та методики її навчання, м. Тернопіль вул. М. Кривоноса 2,

23 листопада на географічному факультеті проведено наукову конференцію під такою назвою, присвячену 130-річчю з дня народження видатного вченого-енциклопедиста, генетика, ботаніко-географа, основоположника сучасних наукових основ селекції та агрономії, вчення про світові центри походження культурних рослин та їх географічне поширення, одного з перших організаторів і керівників біологічної та сільськогосподарської науки в СРСР, академіка АН УРСР і академіка АН СРСР, дійсного члена ВАСГНІЛ, Президента Всесоюзного географічного товариства.

Конференцію організували доцент кафедри географії та методики її навчання М. В. Потокій та працівники наукової бібліотеки нашого університету З. Й. Ірик, О. І. Шанайда, О. В. Кирлан та З. Б. Снітинська.

У вступній доповіді М. В. Потокій охарактеризував творчість видатного вченого, звернув увагу на те, чому й географи повинні долучитися до відзначення ювілею: М. І. Вавилов – видатний ботаніко-географ; він – неперевершений мандрівник, який своїми ботаніко-агрономічними й географічними подорожами охопив понад 50 країн світку на п'ятьох материках; він 10 років керував Всесоюзним Географічним товариством (1930-1940), а вся його дослідницька робота була спрямована на вивчення наслідків однієї з форм виробничої діяльності людини, а саме на сільськогосподарському виробництві, вирощуванні культурних рослин.

М. І. Вавилов здійснив подорожі Іраном, Кавказом, Ферганою, Паміром (1916 р.), Поволжям і Заволжям (1919-20 рр.), США, Канадою (1921-22 рр.), Афганістаном, Гіндукушем, Нурістаном (1924 р.), Хівною та Бухарою (1925 р.), Середземномор'ям, Північною Африкою, Південною

Європою (1926 р.), Ефіопією та Еритреєю (1927 р.), Китаєм, Японією, Кореєю, Казахстаном і Киргизією (1929 р.), Мексикою, Гватемалою, південними штатами США (1930 р.), Данією та Швецією (1931 р.), Центральною та Південною Америкою (1932-33 рр.), вивчаючи умови землеробства, вирощування місцевим населенням культурних рослин. Останньою була його експедиція в західні райони Білорусії та України (1940 р.), під час якої був заарештований агентами НКВС у Чернівцях. За діапазоном здійснених ним подорожей М. І. Вавилов належить до числа таких видатних мандрівників, як А. Гумбольдт, Д. Лівінгстон, Ф. Ріхтгофен, М. Пржевальський, М. Миклухо-Маклай, В. Обручев.

М. І. Вавилов був чудовим педагогом і всесвітньовідомим науковцем. У 1914 р. він став викладачем Голицинських сільськогосподарських курсів у Москві, а з 1917 по 1921 був професором Саратовського університету по кафедрі часткового землеробства і селекції. У 1921 році його обрано завідувачем Відділом прикладної ботаніки і селекції Сільськогосподарського вченого комітету (Петроград), який в 1924 році був реорганізований у Всесоюзний інститут прикладної ботаніки і нових культур, а в 1930 – у Всесоюзний інститут рослинництва (ВІР), керівником якого він залишався до 1940 р. У 1923 році обраний директором Державного інституту дослідної агрономії (до середини 1929 р.). У 1929-35 рр. – президент ВАСГНІЛ, у 1935-40 рр. – її віце-президент, в 1931-40 рр. – президент Всесоюзного географічного товариства. З 1930 р. – директор генетичної лабораторії, перетвореної згодом в Інститут генетики АН СРСР (до 1940 р.). Науково-прикладну роботу розпочав в Україні, на Полтавській дослідній станції.

Головні дослідження М. І. Вавилова відносяться до питань походження культурних рослин у зв'язку із їхньою географією. Вчений підкреслював необхідність широкого географічного підходу до вивчення еволюції видів. Прийшов від питання про еволюцію видів із географічної точки зору до признання зв'язку виникнення видів із певною єдиною областю. З метою встановлення центрів походження культурних рослин він застосував диференціальний ботаніко-географічний метод. У 1926 р. у праці “Центры происхождения культурных растений” встановив 5 основних центрів походження культурних рослин. Згодом він деталізував і уточнив цей перелік; деякі із цих центрів отримали нові назви: 1) Південноазіатський тропічний; 2) Східно-Азіатський; 3) Південно-західно-азіатський; 4) Середземноморський; 5) Абіссінський (Ефіопський); 6) Центральноамериканський; 7) Андійський.

За ініціативою М. Вавилова в культуру землеробства в СРСР були впроваджені нові цінні культури (каучуконос гваюла, хінне дерево, джут, тунгове дерево, ряд цитрусових, деякі сорти чаю, нові ефіроолійні, дубильні, лікарські рослини).

У центрі уваги академіка М. І. Вавилова були взаємодія природного середовища і господарства, що проявляється у різних видах використання земель, системі розселення сільського та міського населення. Його спостереження представляють значний інтерес для країнознавства й сільськогосподарської географії. Також намагався виявити зв'язок між характером використання земель і ландшафтною специфікою території.

Співробітники наукової бібліотеки О. І. Шанайда і О. В. Кирлан представили виставку фондів, присвячену життю й діяльності видатного вченого, а З. Й. Ірик і З. Б. Снітинська продекламували присвячені вченому віршовані рядки.

У доповіді завідувач кафедри географії та методики її навчання, професор М. Я. Сивий наголосив на значенні робіт і подорожей М. І. Вавилова для науки, а також місця України, його українських колег і товаришів у становленні селекційної та агрономічної науки. Доповідач також зупинився і на останній експедиції Миколи Вавилова, яка відбулася улітку 1940 року на західноукраїнські землі, території Львівської і Чернівецької областей. Саме тут академіка М. І. Вавилова було заарештовано.

У доповідях студентів-географів 2-4-х курсів висвітлені такі питання:

1. Біографія та творча діяльність академіка Миколи Івановича Вавилова (Марія Карпенко та Аліна Кульбаба).
2. Початок творчої діяльності. М. І. Вавилов і Україна (Анастасія Ємець і Юлія Студенна).
3. Ботаніко-агрономічні та географічні подорожі академіка Миколи Вавилова (Ірина Федик і Юлія Сенік).
4. Дослідження районів давнього землеробства (Олег Газилишин і Діана П'єнтак).
5. Вчення про центри походження культурних рослин (Наталія Фурда і Віта Рипула).
6. Арешт, суд, ув'язнення та загибель вченого. Реабілітація академіка М. І. Вавилова (Назар Гапій і Ольга Голубович).
7. Наукова спадщина академіка Миколи Івановича Вавилова (Сніжана Бартко і Леся

Николаїшин).

8. Увічнення пам'яті академіка М. І. Вавилова (Лілія Коржук, Мар'яна Ланова та Іванна Чупрей).

В обговоренні доповідей виступили викладачі кафедри географії і методики її навчання, студенти, магістранти, співробітники бібліотеки. Вони відмітили високу підготовки конференції, патріотичну настроєність доповідей, скрупульозність у підборі фактів, які підтверджують ту чи іншу сторону життя й творчості академіка Миколи Івановича Вавилова.

У заключному слові М. В. Потокій навів приклади з книги Нобелівського лауреата Вільгельма Оствальда. Останній у своїй праці «Великі люди» (1909 р.) показав виняткову роль книг у становленні таких видатних вчених, як М. Фарадей, Ю. фон Лібіх, Л. Ф. Гельмгольц. Академік Микола Іванович Вавилов також був книгоманом, перечитав гори ще навчаючись в комерційному училищі та Петровській сільськогосподарській академії, а вже будучи видатним вченим із кожного закордонного відрядження приводив велику кількість книг англійською, французькою, німецькою, іспанською мовами, які ставали цінними експонатами створених ним інститутів – Всесоюзного інституту рослинництва (ВІР) та Інституту генетики. Виступаючий також наголосив на девізі, яким жив вчений: «Життя коротке. Треба поспішати» і закликав студентів керуватися ним у повсякденному житті.